אמור ד

א. פון פּסוק [1] „ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים" (וואָס שטייט ביי חג הסוכות) לערנט אָפּ דער רמב"ם [2], אז בחג הסוכות איז געווען אַ „שמחה יתירה" — מער ווי ביי די אַנדערע מועדות — וז"ל:

„אע"פּ שכל המועדות מצוה לשמוח בהן [3], בחג הסוכות היתה במקדש יום [4] שמחה יתירה שנאמר ושמחתם לפני ה"א שבעת ימים. וכיצד היו עושין, ערב יו"ט הראשון היו מתקנין במקדש מקום לנשים מלמעלה ולאנשים מלמטה כדי שלא יתערבו אלו עם אלו, ומתחילין לשמוח ממוצאי יו"ט הראשון. וכן בכל יום ויום מימי חולו של מועד כו'".

זאָגן מפרשים [5], אז פון דעם וואָס דער רמב"ם ברענגט דעם פסוק „ושמחתם לפני ה"א שבעת ימים" אַלס מקור אויף דעם וואָס „בחג הסוכות היתה במקדש יום שמחה יתירה", ובפרט אז ער דער־מאַנט ניט אז די שמחה יתירה האָט אַ שייכות מיט ניסוך המים [6] — שמחת בית השואבה — איז מוכח, אז דער רמב"ם האַלט, אז די „שמחה יתירה" איז ניט פאַרבונדן מיט ניסוך המים [7], נאָר ס'איז אַ חיוב שמחה מן התורה [8] וואָס דאַרף זיין בבית המקדש („לפני ה' אלקיכם") אין חג הסוכות אַלס יו"ט [9], נוסף אויף דער שמחה וואָס דאַרף זיין בכל יו"ט [10] (און אויך בחג הסוכות גופא — בגבולין),

און דאָס וואָס די משנה [11] רופט עס אַן „שמחת בית השואבה" און די גמרא [12] ברענגט דערויף דעם פסוק [13] „ושאבתם מים בששון" — מיינט עס אַז מצד דעם פסוק, וואָס איז נאָר אַן אסמכתא, האָט מען די שמחה יתירה פון חג הסוכות מצרף געווען צוזאַמען מיט ניסוך המים;

---

1) פרשתנו כג, מ.

2) הל' לולב פ"ח הי"ב.

3) כמ"ש הרמב"ם בהל' יו"ט פ"ו הי"ז. סהמ"צ מ"ע נד.

4) ראה שינוי גירסאות ברמב"ם מהדורת פרענקל (ירושלים תשל"ה).

5) ביאור הרי"ם פערלא לסהמ"צ רס"ג חי"ג מילואים סי' ה'.

6) ולא הזכיר ע"ד ניסוך המים כ"א בהל' תמידין ומוספין פ"י הי"ו ואילך (אבל לא מענין השמחה, שאין מקומו שם, כמובן).

7) וראה רמב"ם הל' לולב שם הי"ד: „שהיו מרקדין וכו' בימי חג הסוכות".

8) ואין לתרץ עפ"י הכלל (יד מלאכי כללי הרמב"ם ס"ד) שהרמב"ם מביא דרשה הפשוטה יותר אף שלא נזכרה בש"ס — כי הבאת כתוב זה כאן נותנת מקום לטעות שחיוב השמחה הוא (א) מן התורה, (ב) „שבעת ימים".

9) בסהמ"צ להרמב"ם (שם. וכ"ה בחינוך מצוה תפח): „ובכלל אמרו ושמחת בחגיך מה שאמרו וכו' ולשחוק בכלי • ניגון ולרקד במקדש לבד והיא שמחת בית השואבה", שמזה מוכח ששמחה זו היא גדר שמחת יו"ט, ולא משום ניסוך המים. אבל לאידך הוקשה לי' להרי"פ פערלא שם (רלו, ג־ד), למה אי"ז מצוה בפ"ע מן הכתוב „ושמחתם גו'". וראה לקמן הערה 37.

10) ופי' לשון הגמרא (סוכה נ, ב (לגי' רש"י). נא, א) „שמחה יתירה" לפי"ז הוא (לא כפרש"י (ד"ה דברי הכל) „ואינה מן התורה אלא לחבב את המצות ולא דחי שבת", כ"א) שהוא יתרון בהשמחה דיו"ט שצ"ל בלא"ה. אבל ראה לקמן הערה 40.

11) סוכה פ"ה מ"א.

12) שם נ, ריש ע"ב. ירושלמי שם. וראה פרש"י ד"ה מנא ה"מ שם מת, ב.

13) ישעי' יב, ג. וראה פיה"מ להרמב"ם רפ"ה דסוכה.

•) בכמה דפוסים: בכל. וראה סהמ"צ הוצאת ר"ח העליר.

.און דערפאר הייסט עס ניט „שמחת השואבה" (אז די שאיבה איז די סיבה פון דער שמחה), נאר „שמחת בית השואבה" — די שמחה (מצד חג הסוכות) וואס קומט פאר אין „בית השואבה", וואס דאס איז דער „שם המקום שהיו מתקנין לשמחה" [14].

ב. מ'דארף אבער פארשטיין:

לכאורה איז דא בהרמב"ם א סתירה מיני' וביי': ער הויבט אן אז דער חיוב פון „שמחה יתירה" לערנט מען אפ פון פסוק „ושמחתם לפני ה'א שבעת ימים" — וואס דערפון איז מוכח אז דער זמן השמחה איז כולל אויך דעם יום הראשון של חג, וויבאלד ער איז איינער פון די „שבעת ימים" — און גלייך נאכדעם אין דער זעלבער הלכה זאגט ער „ומתחילין לשמוח ממוצאי יו"ט הראשון"!

און כאטש אז דער טעם אויף דעם איז ווי דער רמב"ם שרייבט גלייך ווייטער [15]: „ושמחה זו אינה דוחה לא את השבת ולא את יו"ט" — איז הא גופא קשיא: בשלמא אויב די „שמחה יתירה" איז ניט קיין חיוב מן התורה, נאר בלויז א דין דרבנן [16], איז מובן פארוואס אין „יו"ט הראשון" האט ניט געקענט זיין די שמחה [וואס אופנה איז געווען [17]: „החליל מכה ומנגנין בכנור ובנבלים ובמצלתים וכל אחד ואחד בכלי שיר שהוא יודע לנגן בו כו"] — ווייל דער חיוב השמחה מדרבנן איז ניט בכח צו דוחה זיין דעם איסור פון נוצן כלי שיר בשבת ויו"ט [18], וואס איז אויך א דרבנן [19];

וויבאלד אבער מ'לערנט אז די שמחה יתירה איז א ציווי מן התורה, ווערט די קשיא: פארוואס זאל דער חיוב דאורייתא ניט דוחה זיין דעם איסור דרבנן פון נוצן כלי שיר [20] [ובפרט [21] אז „אין שבות במקדש" [22] — און שמחת בית השואבה איז דאך געווען בלויז במקדש [23]]?

ג. אויך דארף מען פארשטיין:

א) וואו איז דער מקור פון רמב"ם אז „ושמחתם לפני ה'א שבעת ימים" מיינט די „שמחה יתירה" [24]?

---

14) לשון הרמב"ם שם. וראה מ"ג שם: מאור בית השואבה.

15) בהלכה יג (ממשנה שם נ, א).

16) כדעת רש"י דלעיל הערה 10. שבת כא, א.

17) רמב"ם שם הי"ג. וראה משנה שם נא, ב.

18) עירובין קד, א. וראה ביצה ל, א. לו, ב. רמב"ם הל' שבת פכ"ג ה"ד.

19) ראה תוד"ה שאינו (סוכה נ, א). ד"ה ורבנן (שם, ב).

20) דאינו דומה לתק"ש בשבת כדלקמן הערה 21. ומ"ש ברי"פ פערלא שם „משום שלא צוה עלי' הכתוב אלא לשמחה יתירה לא דחיא שבת" — צריך ביאור.

21) אבל גם בלא"ה אינו דומה לתקיעת שופר בר"ה שחל להיות בשבת שאין תוקעין במדינה משום גזירה דרבה (ר"ה כט, ב. וש"נ) — כי שם לא עקרו המצוה מכל וכל רק בשנה מסוימת, משא"כ בנדו"ד שלעולם נעקרת מצות „שמחה יתירה" ביו"ט הראשון של חג ובמילא נעקר קיום „ושמחתם גו' שבעת ימים", ואא"פ לחכמים לעקור מצוה לגמרי — ראה יד מלאכי כללי הי"ד סי' רצה, וש"נ.

ולהעיר מפרש"י סוכה נא, א (ד"ה ה"ג): שמחה יתירה נמי דוחה שבת הואיל ושמחת מצוה היא ובחליל אין איסור מלאכה אלא שבות בעלמא (ולא הזכיר דאין שבות במקדש).

22) פסחים סה, א. ביצה יא, ב.

23) והתירוץ בתוד"ה ורבנן (דלעיל הערה 19. ועד"ז הוא ברשב"א סוכה שם) — הוא רק אם שמחת בי"ש אינה מדאורייתא, כדמוכח בתוס' שם.

24) כקושיית הרי"פ פערלא שם. ועי"ש השקו"ט בדברי הירושלמי (ר"ה פ"ד ה"ג. סוכה פ"ג הי"א) כמקור להרמב"ם.

וידועה השקו"ט (יד מלאכי כללי הדל"ת סי' קמד. שד"ח (כרך ט') כללי הפוסקים סט"ז אות נ') האם

ב) נאכמער: לכאורה, ווי קען מען גאָר לערנען אז דער פסוק איז דא אויסן א ציווי אויף דער „שמחה יתירה" בביהמ"ק — וויבאלד אז דער רמב"ם אליין זאגט אין א פריערדיקער הלכה [25], אז דער פסוק איז פארנומען אויף אן אנדער לימוד: „מצות לולב כו' ובמקדש לבדו נוטלין אותו בכל יום ויום משבעת ימי החג שנאמר ושמחתם לפני ה"א גו'" [26]?

ד. ווייטער [27] שרייבט דער רמב"ם: „מצוה להרבות בשמחה זו. ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים [28] ואנשי מעשה הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחין במקדש בימי חגה"ס, אבל כל העם האנשים והנשים כולן באין לראות ולשמוע".

און דער מקור פון דער הלכה איז פון דער משנה [29]: „חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין בפניהם כו'".

דאָרף מען פאָרשטיין:

א) לפי הנ"ל, אז לדעת הרמב"ם איז די שמחה א חיוב מה"ת אלס שמחת יו"ט (און ניט א דין דרבנן מצד ניסוך המים) — פאָרוואָס „לא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה .. (און) כל העם האנשים והנשים כולן באין (נאָר) לראות ולשמוע" — (א) ווי קומט עס אז עס זאלן זיין חילוקים אינעם קיום פון א מ"ע מה"ת וואָס איז געזאגט געוואָרן סתם, (ב) וואו איז דער מקור אויף דעם [30]?

ב) אין משנה ווערן דערמאָנט בלויז „חסידים ואנשי מעשה" — און דער רמב"ם איז מוסיף אז די שמחה האָבן דורכגעפירט (אויך) „גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין (והחסידים) והזקנים (ואנשי מעשה)" ?

נאָך מער: די גמרא [31] ברענגט די בריייתא וואו עס ווערט דערציילט וואָס עס האָבן דעמאָלט געזאגט די „חסידים ואנשי מעשה" און די בעלי תשובה — ד. ה. אז עס זיינען געווען דריי סוגים: חסידים, אנשי מעשה און בעלי תשובה; דער רמב"ם אָבער איז, פון איין זייט, מוסיף אנדערע סוגים וואָס ווערן ניט דערמאָנט אין דער בריייתא, און מאידך גיסא איז ער משמיט בע"ת — וואָס ווערן יע דערמאָנט אין בריייתא !

ה. ווייטער [32] זאגט דער רמב"ם: „השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת הא־ל שצוה בהן עבודה גדולה היא וכו' וכל המשפיל עצמו ומקל גופו כו' הוא הגדול המכובד העובד מאהבה.

אפשר לדרוש ללמוד הלכות מפסוקים לאחרי חתימת התלמוד. ולהעיר מסדר ברה"נ לאדה"ז (פי"ג ס"ב) „אם הי' מעונה בכבלי ברזל", שלכאורה מקורו הכתוב (תהלים קז, י) „אסירי עני וברזל" (שער הכולל פכ"ג).

25) הל' לולב פ"ז הי"ג. וראה סוכה מג, א.

26) כקושיית הרי"ם פערלא שם. מכתבי תורה מכתב קנב.

27) הי"ד.

28) עכצ"ל שיש חילוק בין זקן זה שקנה חכמה (קדושין לב, ב) ו„גדולי חכמי ישראל" דחשיב לפני זה. ואולי י"ל דזקן חכמתו באה ע"י „רוב שנים יודיעו חכמה" (איוב לב, ז) וכמה הרפתקאי דעדו עליו (קדושין לג, א) ואין חכם כבעל הנסיון וכו', וחכמי ישראל — מצד טבע שכלו, יניק וחכים (קדושין לב, ב).

29) סוכה נא, א.

30) משא"כ החילוקים בשמחת יו"ט (רמב"ם הל' יו"ט פ"ו הי"ז־יח), כי שם הוא „כל אחד ואחד כראוי לו" (רמב"ם שם). ועד"ז בהקהל — וילך לא, יב.

31) שם נג, א.

32) הט"ו.

וכן דוד מלך ישראל אמר [33] ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני וכו׳״.

דאַרף מען פאַרשטיין: פאַרוואָס ברענגט דער רמב״ם דעם ענין ערשט אין הל׳ לולב בהמשך צו דער „שמחה יתירה״ פון חג הסוכות? אפילו אויב כוונתו איז צו מצרף זיין די הלכה פון דער שמחה צו נאָר א הלכה פון שמחה — האָט ער דאָס געדאַרפט ברייגען בהל׳ יו״ט [34] וואָס איז (א) פאַרדעם, (ב) א שמחה כללית יותר, (ג) ועיקר: סיום ענין השמחה דאַרט רעדט זיך וועגן שמחה בעבודת ה׳ בכלל, פונקט ווי דא.

איז דערפון משמע, אז שמחה של מצוה בכלל, האָט א שייכות צו דער „שמחה יתירה״ פון חג הסוכות.

ו. דער ביאור בכל זה:

דערמיט וואָס דער רמב״ם ברענגט דעם פסוק „ושמחתם לפני ה״א שבעת ימים״ אלס מקור אויף דער „שמחה יתירה״ בחג הסוכות, מיינט ער ניט צו זאָגן אז די תורה זאָגט דא א חיוב נוסף (על שמחת יו״ט — דעם חיוב) פון „שמחה יתירה״ בחגה״ס — נאָר:

וויבאַלד די תורה איז מדגיש דעם חיוב שמחת יו״ט ביי חגה״ס (בביהמ״ק) מער ווי ביי אַלע יו״ט [35] — „ושמחתם לפני ה״א שבעת ימים״ (כאָטש מ׳ווייס שוין חיוב שמחת יו״ט פון „ושמחת בחגיך גו״ [36]) — דערפאַר איז „היתה (האָט זיך געפירט אין די שבעת ימים) במקדש יום שמחה יתירה״: דאָס האָט אַרויסגערופן אז מען האָט זיך נוהג געווען דאָמאָלס „בשמחה יתירה״ אין דער שמחת יו״ט גופא — מצד דער הדגשה אין דער מצוה (הכללית [37]) פון שמחת יו״ט [38].

און דאָס מיינט דער רמב״ם מיט דעם וואָס ער שרייבט (מיט צוויי הלכות ווייטער) „מצוה להרבות בשמחה זו״: עס מיינט ניט א באַזונדערע מצוה וחיוב [39] פון א שמחה יתירה, נאָר אין דער מצוה פון שמחת יו״ט גופא איז דא א הדגשה והוספה [40].

עפ״ז איז מובן פאַרוואָס שמחת ביה״ש איז ניט דוחה יו״ט: כאָטש די שמחה איז פאַרבונדן מיט״ן פסוק „ושמחתם לפני ה״א שבעת ימים״ און — דורך דעם מרבה זיין בשמחה איז מען מקיים די מ״ע פון שמחת יו״ט בכלל (כנ״ל) — וויבאַלד אָבער ס׳איז ניטאָ קיין חיוב מיוחד מה״ת אויף דער „שמחה יתירה״ (און די מ״ע פון שמחת יו״ט איז מען מקיים אויך אָן דער „שמחה יתירה״), קען זי ניט דוחה זיין דעם איסור (כאָטש ער איז נאָר דרבנן) צו נוצן כלי שיר ביו״ט [41].

---

33) שמואל ב ו, כב.

34) פ״ו לאחרי ה״כ.

35) וראה ילש״ פרשתנו כאן (רמז תרנד): שלש שמחות כתיב בחג.

36) ראה טז, יד.

37) ומתורץ עפ״ז למה לא נמנה כמצוה בפ״ע אלא נכללת במצות שמחת יו״ט (ראה לעיל הערה 9).

38) עפ״ז מתורץ מה שיש להקשות לכאורה על כללות השמחה דשמחת ביה״ש — הרי אין מערבין שמחה בשמחה (מו״ק ח, ב. ירושלמי שם פ״א ה״ז. רמב״ם הל׳ יו״ט פ״ז הט״ז). וראה אנציקלופדיא תלמודית בערכו. ואכ״מ.

39) דאז הולי״ל (בהלכה י״ב): מצוה לעשות שמחה יתירה במקדש בחג הסוכות שנאמר ושמחתם גו׳.

40) ואולי זוהי ג״כ כוונת רש״י (דלעיל הערה 10) במ״ש „ואינה מן התורה אלא לחבב את המצות״ — היינו שאינו חיוב מן התורה, אלא „לחבב את המצות״ (— של תורה). וראה אנציק׳ תלמודית ע׳ „חובה מצוה ורשות״ החילוקים בגדר רשות חובה ומצוה. וש״נ.

41) להעיר ג״כ מרשב״א (דלעיל הערה 23): ובחליל של שואבה שאינה חובה אלא שמחה יתירה.

[דערמיט איז אויך מובן פאַרוואָס דער רמב"ם לערנט אַז „ערב יו"ט הראשון היו מתקנין במקדש מקום לנשים וכו'" — כאָטש אַז פון פשטות לשון המשנה [29] איז משמע אַז מ'האָט עס מתקן געווען „במוצאי יו"ט הראשון של חג" — ווייל, היות אַז אויף דער „שמחה יתירה" איז ניטאָ קיין חיוב מיוחד מה"ת, כנ"ל — איז ווי קען מען צוליב איר דוחה זיין איסור עשיית מלאכה בחוה"מ [42] ? דערי־בער לערנט דער רמב"ם אַז מ'האָט עס געטאָן בערב יו"ט [43]].

ז. עפ"ז איז מובן ווי אַזוי איז שייך, אַז אינעם קיום פון דער מצוה סתמית זיינען געווען חילוקים לויט פאַר־שידענע סוגים ביי אידן:

וויבאַלד אַז די שמחה יתירה איז ניט קיין חיוב בפ"ע, נאָר אַ הוספה והדגשה יתירה אינעם חיבוב מצוה פון שמחת חגה"ס, מצד דעם וואָס די שמחה איז מער מודגש אין פסוק, כנ"ל — איז עס אינגאַנצן תלוי בלב [44], אין אופן רגש האדם — אויף וויפל ער פילט די חביבות המצוה. ובמילא: די גרעסערע בעלי מדריגה, איז זייער שמחה באָשטאַנען אין דעם וואָס „היו מרקדין ומספקין וכו'", אַבער „כל העם האנשים והנשים" איז זייער שמחה געווען — וויפל עס קומט אַרויס פון דעם וואָס „באין לראות ולשמוע" [45].

און לויט דעם — אַז די „שמחה יתירה" איז ניט קיין חיוב מה"ת, נאָר ס'איז אַ הוספה אין מ"ע דשמחת יו"ט, וואָס איז תלוי אין הרגש האדם בחביבות מצוה זו — וועט מען אויך פאַרשטיין א) דעם טעם וואָס די אַלע סוגים (גדולי חכמי ישראל כו' ואנשי מעשה) היו עושין אותה, ווייל יעדערער פון זיי האָט אַ מעלה וואָס איז ניטאָ בא די אַנדערע (ובמילא — אויך אַז ענין מיוחד בהחביבות), ב) דעם מקור, אַז די אַלע אויסגערעכנטע סוגים האָבן זיך משתתף געווען אין „עשיית השמחה":

די גמרא — אין בבלי [31] און ירושלמי [46] — ברייגט בשמם (נאָר) עטליכע תנאים און דערציילט ווי זיי האָבן זיך געפירט (אַדער וואָס זיי האָבן געזאָגט) ביי שמחת בית השואבה. געוויס האָבן זיך דאָך אַלע תנאים שהיו בביהמ"ק משתתף געווען אין שמחת ביה"ש (וכו"כ האָבן געזאָגט עפעס באַ דעם) — נאָר דאָס וואָס די גמרא טיילט אויס די עטליכע תנאים ובשמם, לא יותר ולא פחות איז דאָס ווייל זיי זיינען כולל אַלע סוגים פון די משתתפים בשמחת ביה"ש, און יעדערער פון זיי אַ סוג בפ"ע — פון די וואָס „עושין אותה" (די „שמחה יתירה"), ווייל דוקא ביי די סוגים איז דאָ די חביבות המצוה באופן מיוחד [47].

---

42) רמב"ם הל' יו"ט פ"ז.

43) וראה בארוכה שיירי כנה"ג או"ח „לשונות הרמב"ם ז"ל" הל' לולב כאן. ערוך לנר סוכה שם. [ושם — שהוא ע"ד שיטת הרמב"ם לענין הקהל, ע"ש]. ויומתק יותר עפ"י המבואר בפנים, ששמחת ביה"ש אינה בגדר חובה.

44) כענין השמחה בעיקרה וביסודה. ולהעיר שגם במ"ע מה"ת שבלב מצינו כיו"ב, במצות אהבת ה' ויראתו שכאו"א מחויב בהן אבל כיון שהדרך לבוא לקיומן הוא ע"י שיתבונן האדם כו' (ע"י"ש) מובן גודל החילוק שיש בכ"ז בבנ"א.

---

*) רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ב.

45) שהרי זה ש„כולן באין לראות ולשמוע" פעל אצלם שמחה כמובן, וכלשון הרמב"ם: „מרקדין כו' ומשמחין כו'" (ולא „שמחין").

46) פ"ה ה"ד.

47) בסגנון אחר: הודעת שם בעל המאמר — לימוד ודין הוא בגדר השמחה. ודוחק גדול לומר שאַך אופני השמחה ותוכן דיבורם אתי להשמיענו

ח. די גמרא זאגט:

א) „אמר ר' יהושע בן חנניא כשהיינו שמחין שמחת ביה"ש כו' לא טעמנו טעם שינה דהוו מנמנמי[48] אכתפי דהדדי". וואס איז די מעלה מיוחדת פון ריב"ח (וואס צוליב דעם דערציילט די גמרא וואס ער[49] האט געזאגט בנוגע זיין השתתפות אין שמחת בית השואבה)?

דערציילט די גמרא[50], אז ריב"ח האט זיך מתווכח געווען מיט די „סבי דבי אתונא", וועלכע זיינען געווען חכמים גדולים, און ער האט זיי מנצח געווען. אויך דערציילט די גמרא[51], אז פאר דער הסתלקות פון ריב"ח האבן חכמי בנ"י ביי אים געפרעגט „מאי תיהוי עלן מאפיקורוסין", און ער האט זיי געענט־פערט (מיטן פסוק[52] „אבדה עצה מבנים נסרחה חכמתם" [ואבע"א (מיטן פסוק[53]) „ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדיך"]). פון דעם זעט מען אז ריב"ח איז געווען פון די גרעסטע פון חכמי ישראל.

און פון דעם לערנט דער רמב"ם ארויס, אז „גדולי חכמי ישראל" האבן זיך משמח געווען בשמחת בית השואבה.

ב) „אמרו עליו על רבן שמעון בן גמליאל כשהי' שמח שמחת ביה"ש הי' נוטל כו'".

ווי דערציילט אין גמרא[54] איז רשב"ג געווען נשיא הסנהדרין, וואס „סנהדרי[55] גדולה ומניינם שבעים ואחד וכו' הגדול בחכמה שבכולן מושיבין אותו ראש עליהן והוא ראש הישיבה והוא שקורין אותו החכמים נשיא בכל מקום כו'" — דער נשיא איז דער ראש הסנהדרין. פון דעם[56] נעמט דער רמב"ם אז די סנהדרין[57] האבן זיך משמח געווען בשמחת בית השואבה.

ג) „אמרו עליו על הלל הזקן כשהי' שמח בשמחת ביה"ש אמר כו'". וויבאלד די גמרא איז מדייק דא אים אנצורופן „הלל הזקן" — כאטש אז בכמה מקומות ווערט ניט דערמאנט דער תואר „זקן" — איז מובן, אז דאס איז א הוראה אין דעם ענין: דאס וואס ער האט זיך משמח געווען בשמחת ביה"ש איז געווען מצד

והשם בא רק כטפל להדגיש שאף שהלל ענותן הי' בכ"ז אמר אם אני כאן הכל כאן (ולהעיר ש„הוא הי' אומר (רגיל לומר — לאו דוקא בשמחת ביה"ש) אם אין אני לי מי לי"). ועד"ז בהשאר.

48) י"ל (עכ"פ — לחדודי) שמכאן מקור לאלה שאין ישנים בסוכה**, כי לכאורה גם מנמנמי, שינת ארעי צ"ל בסוכה (סוכה כו, א. רמב"ם הל' סוכה פ"ו ה"י. טושו"ע או"ח סתרל"ט ס"ב. שו"ע אדה"ז שם ס"ז), ופשטות הלשון כאן משמע שהיו מנמנמי חוץ לסוכה. וראה תשב"ץ ח"א סי' ק.

49) שהרי כו"כ היו עמדו ונהגו כמותו, וכלשונו: „אכתפי דהדדי".

50) בכורות ח, ב.

51) חגיגה ה, ב.

52) ירמי' מט, ז.

53) וישלח לג, יב.

---

*) אבות פ"א מי"ד.

**) השקו"ט עפ"י הלכה ראה בארוכה לקו"ש חכ"ט חג הסוכות (תשמ"ז).

---

54) שבת טו, א — שהרי המדובר בזמן שביהמ"ק הי' קיים, ברשב"ג הזקן (סה"ד בערכו. יעב"ץ סוכה שם).

55) רמב"ם הל' סנהדרין פ"א ה"ג.

56) אף שגם ריב"ח הי' חבר סנהדרין — אב"ד (ב"ק עד, סע"ב. סנה' יז, ב), מ"מ אין לומר ששמו נזכר מצד היותו בסנהדרין, כי א"כ מאי קמ"ל בהזכרת שם רשב"ג. ועכצ"ל דריב"ח מלמדנו סוג גדולי חכמי ישראל ורשב"ג — (ראש) סנהדרין.

57) ואין לומר שרק ראש סנהדרין צריך לשמוח — כי א"כ אינו אלא חד בדרא ופשיטא שמשתתף בשמחת ביה"ש. וראה גם לקמן הערה 74. ולכן מסתבר שהוא מצד היותו אחד משבעים ואחד שבסנהדרין, דגם ראש הסנהדרין הוא חלק מהסנהדרין (משא"כ ראש ישיבה ותלמידיו — דהם ב' סוגים. וראה לקמן הערה 61).

מעלתו אַלס איינער פון „זקנים"[58]. און דערפון נעמט דער רמב"ם אַז „זקנים" זיינען זיך משמח בשמחת ביה"ש.

ט. ד) אין ירושלמי ווערט צוגע־געבן נאָך איינער: „בן יהוצדק הי' משתבח בקפיצותיו".

וויבאַלד אַז דער סיפור איז געבראַכט אויף אַפּלערנען פון עם, איז דאָך זיכער אַז לא בא לסתום — נאָר דאָס איז אַ גדול בישראל בזמן שביהמ"ק קיים וועגן וועלכן ס'ווערט גערעט במק"א. בר־שימות התנאים געפינט מען טאַקע — רבי שמעון בן יהוצדק. בנוגע צו רבי שמעון בן יהוצדק[59] געפינט מען אָבער ניט אַז חז"ל זאָלן דערציילן וועגן זיינע אַ מעלה מיוחדת; מוז מען זאָגן אַז די מעלה ווערט אויסגעדריקט אין זיין נאָמען: רבי שמעון.

בשייכות צום תואר „רבי" שטייט אין תוספתא[60]: „מי שיש לו תלמידים קורין אותו רבי". ד.ה. אַז „רבי שמעון בן יהוצדק", איז געווען אַ ראש ישיבה; און דערפון איז די הוכחה פון רמב"ם, אַז ראשי ישיבות[61] האָבן זיך משמח געווען בשמחת ביה"ש.

לכאורה קען מען פרעגן אויף דעם: ווי קען מען זאָגן אַז דער טעם וואָס דער ירושלמי דערמאָנט ר"ש בן יהוצדק איז צוליב זיין תואר „רבי", בעת דער ירושלמי דאָ על אתר רופט אים גאָר „בן יהוצדק" און ניט „רבי שמעון בן יהוצדק" ?!

איז דער תירוץ אויף דעם: „הי' משתבח בקפיצותיו", ער אַליין האָט זיך באַרימט מיט זיינע קפיצות[62] — און בשעת מ'רעדט וועגן אייגענע מעלות, דאַרף מען ריידן באופן כזה אַז מ'זאָל שולל זיין אַ חשד באַ אַנדערע אַדער אַ הרגש באַ זיך פון גאוה — דעריבער האָט ער זיך אָנגערופן מיט אַ לשון פון היפך הכבוד[63]; וע"ד ווי מיר געפינען[64] ביי ר' יוחנן בן זכאי, אַז ריידנדיק וועגן זיך האָט ער געזאָגט: „אלמלא הטיח בן זכאי את ראשו" — ער האָט זיך ניט

58) אף שהי' ג"כ נשיא (שבת טו, א. פסחים סו, א. ועוד) — מ"מ, נזכר כאן להיותו „(הלל) הזקן", כבפנים. ועוד: נשיא (סנהדרין) כבר למדנו מרשב"ג, כנ"ל בפנים.

59) ראה סדר הדורות בערכו — שלדעת ספר היוחסין הי' ר"ש בן יהוצדק בזמן דר' טרפון. אבל בסה"ד שם פריך עליו, ומסיק שהתנא ר"ש בן יהוצדק הוא רבו דר' יוחנן (כמ"ש בתוס' נדה י, ב), עיי"ש בארוכה, ואשר י"א דשלשה ר"ש ב"י הוי. ועצ"ע.

60) סוף עדיות. הובא באגרת רב שרירא גאון — נעתק בערוך ע' אביי. ובסנהדרין (מא, ריש ע"ב): „כי הוה למד בן זכאי הוה קרי לי' כו' כי הוה לימד הוה קרי לי' רבן יוחנן בן זכאי". ובכ"מ מבואר שהתואר „רבי" ניתן בקבלת סמיכה — וראה אגרת רש"ג שם. חסדי דוד לתוספתא שם. ואכ"מ.

61) אין ללמוד סוג זה מרשב"ג שהי' נשיא, ונשיא הוא „ראש הישיבה" (רמב"ם שם) — כי הכוונה בזה לראש דישיבה זו דסנהדרין וכיו"ב (חברים ובערך זל"ז, ואחרי רבים להטות וכו'), משא"כ ראש ישיבה ותלמידים — תלמידיו, כמובן.

62) ובפני משה שם: „משתבח בעיני הרואים" (בקרבן העדה שם: „היו משבחין אותו". ואולי היתה לו גירסא אחרת בירושלמי*).

63) ואף שאי"ז מדברי ר"ש בן יהוצדק עצמו כ"א דבעל הסוגיא (משא"כ בנידון ריב"ז דלקמן בפנים) — מ"מ מדייק בירושלמי לכתוב „בן יהוצדק" לאשמעינן דכאשר „משתבח" צ"ל גם דיבור באופן של היפך הכבוד.

64) ברכות לד, סע"ב.

*) הד"ה בקה"ע שם הוא „הי' משתבח בקפיצותיו" — אבל במפרשים כהנ"ל, קרוב לודאי לומר שהד"ה הם דהבחור הזעצער.

אַנגערופן מיטן אייגענעם נאָמען [65], נאָר (מער ניט אלס א זון) בשייכות צום פאָטערס נאָמען.

יוד. דער טעם פאַרוואָס דער רמב"ם רעכנט ניט בעלי תשובה: דער רמב"ם לערנט אַז די ברייתא איז ניט מוסיף אויף דער משנה, נאָר איז מפרש ומפרט — כדרך הברייתות — דאָס וואָס שטייט במשנה בקיצור [66]: דער סוג „חסידים" וואָס שטייט אין דער משנה איז כולל סיי חסידים בפרט, און סיי בעלי תשובה;

ואזיל לשיטתי': רש"י [67] טייטשט „כל [68] חסיד הוי חסיד מעיקרו", און לפ"ז קען מען ניט לערנען אַז עס איז כולל אויך בע"ת. אָבער דער רמב"ם פסק'נט אין הל' דעות [69]: „ומי שהוא מדקדק על עצמו ביותר ויתרחק מדעה בינונית מעט לצד זה או לצד זה נקרא חסיד" — וואָס אַזאַ הנהגה קען זיין סיי ביי א צדיק וחסיד מעיקרו און סיי (ואדרבה — בעיקר) ביי א בע"ת [70]. דעריבער לערנט ער אַז „חסידים" שבמשנה [71] מיינט אויך בעלי תשובה. און מהאי טעמא דערמאָנט ניט דער רמב"ם דעם סוג „בע"ת" באַזונדער, נאָר שרייבט „חסידים" סתם, ווייל (בספרו) מיינט עס סיי חסידים מעיקרא און סיי בע"ת.

יא. לאחרי כל זה איז אויך מובן וואָס בהמשך צו שמחת ביה"ש איז דער רמב"ם מבאר די מעלה פון שמחה של מצוה בכלל:

וויבאַלד אַז די שמחה פון שמחת בית השואבה איז א הוספה אין דער שמחת יו"ט מצד דער חביבות המצוה פון שמחת יו"ט — קומט דאָך אויס, אַז דאָס איז דער זעלבער תוכן ווי שמחה של מצוה בכלל [72] (א הוספה אויף דעם עיקר און אין דעם עיקר — עשיית המצוה) — „השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת הא־ל שצוה בהן".

אָבער ועוד בזה: אין שמחה של מצוה בכלל איז אסך א גרעסערער אויפטו ווי בשמחת ביה"ש: שמחת ביה"ש, וויבאַלד ער איז שוין במצב של שמחה בלאה"כ (ופשיטא אַז עצבות איז מושלל), איז ניט שווער פועל זיין ביי זיך א הוספה אין דעם מצב, אָבער שמחה של מצוה בכלל וואָס מען פאַדערט ביי יעדער מצוה און יעדן טאָג, און בא וואָס פאַר א מצב ער זאָל זיין — איז זי דוקא אַן „עבודה גדולה".

און דעריבער ברענגט דער רמב"ם א דוגמא פון דוד המלך וואָס „מפזז ומכרכר לפני ה' גו'" [73] — צו באַווייזן אויף וויפל עס דאַרף זיין די שמחה ביי אַלע מצות [74], הגם ס'איז שווער צו פועל זיין ביי זיך.

---

65) ואין לומר שזה הי' קודם שהיו לו תלמידים שאז נק' בפי כל „בן זכאי" (ראה הערה 60) — כי הרי הי' זה כאשר „ר"ח בן דוסא שהלך ללמוד תורה אצל ריב"ז".

66) ראה פיה"מ להרמב"ם בהקדמתו ד"ה אחרי כן.

67) בסוגיין ד"ה אלו חסידים.

68) ולא רק חסידים שנאמר בברייתא.

69) פ"א ה"ה. וראה נדה יז, א ובתוד"ה שורפן.

70) ראה ב"ק קג, ב: והדר הוי חסיד. וראה ג"כ ספר חסידים בתחילתו.

71) משא"כ ברייתא שמפורש ג' סוגים: חסידים אנשי מעשה ובע"ת.

72) ועי"ג קרית ספר על הרמב"ם כאן: „אע"פ שכל המועדות .. בחגה"ס היתה שמחה יתירה .. ומצוה להרבות בשמחה זו שהשמחה שישמח אדם בעשיית המצות .. עבודה גדולה היא".

73) ש"ב ו, טז.

74) בירושלמי הובא ענין זה דדוד בהמשך לשמחת ביה"ש (אבל ברמב"ם הוא בהמשך לשמחה של מצוה בכלל, וכדמוכח בקראי שם דקאי בהבאת הארון כו'). ועפ"י הנ"ל בפנים — ששמחת ביה"ש

ועפ"ז גייט דער רמב"ם מן הקל אל הכבד: פריער בריינגט ער שמחת יו"ט בכלל („כל המועדות מצוה לשמוח בהן"), נאכדעם רעדט ער וועגן דער שמחה פון חגה"ס וואס איז אַ העכערע עבודה, וכנ"ל אַז דאָס קומט מצד חביבות המצוה, און דערנאָך וועגן שמחה של מצוה בכלל, וואס איז אַ שוועריקייט, אַן „עבודה גדולה".

יב. דאָס איז אויך אַ הוראה בנוגע לפועל: אַ איד קען דאָך ביי זיך טראַכטן: בשלמא אין די טעג פון „זמן שמחתינו" קען ער ביי זיך אַרויסרופן די תנועה פון שמחה; אָבער ווי קען ער ביי זיך פועל'ן צו זיין בשמחה אויך נאָך דעם זמן המיוחד (ומסוגל — יומין זכאין) לשמחה?

זאָגט דער רמב"ם, אַז נאָך דער שמחה פון שמחת בי"ש הויבט זיך ערשט אָן די „עבודה גדולה" פון שמחה של מצוה.

וואָרום שטענדיק, אפי' בימות החול, איז יעדע תנועה פון אַ איד פאַרבונדן מיט עבודת ה': ס'איז אַ מצוה כפשוטה, אַדער ס'איז אַ פרט פון „כל מעשיך יהיו לש"ש" [75], און „בכל דרכיך דעהו" [76] — ולכן דאַרף דאָס געטאָן ווערן בשמחה, כמ"ש [77] עבדו את ה' בשמחה.

און הגם אַז רז"ל [78] זאָגן: „אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעוה"ז", איז אָבער מובן, אַז שמחה של מצוה איז, אדרבה, אַ חיוב און ענין הכרחי; און דווקא דאָס פועל'ט אויך למעלה ענין השחוק [79], ביז ס'ווערט „יושב בשמים ישחק גו'" [80] — ישחק פון די אַלע וואָס ווילן חי' דריקן אידן, ביז צום קיום היעוד אז ימלא שחוק פינו — בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

(משיחות שמחת ביה"ש תשי"ט ותש"כ, שבת בראשית (התועדות ב') תשל"א)

הו"ע אחד עם שמחה של מצוה בכלל — מתורץ זה שבירושלמי בא הוא בהמשך לשמחת ביה"ש.

ולהוסיף: עפ"י הנ"ל — שאלה שנזכרו בש"ס ששמחו בשמחת ביה"ש הוא בכדי ללמוד מכאו"א מהם סוג בבנ"י שעושין השמחה — הרי מכיון שאין מלך אלא אחד, עכצ"ל (כנ"ל הערה 57) שכוונת וראיית הירושלמי היא לא לענין שמחת ביה"ש (שאין בזה הוראת סוג), כ"א לשמחה של מצוה בכלל.

75) אבות פ"ב מי"ב.
76) משלי ג, ו.
77) תהלים ק, ב.
78) ברכות לא, א.
79) ראה זח"ג תצוה קפד, ב. מאה שערים יז, ב (אגרות קודש אדמו"ר הצ"צ ע' שכה-ו).
80) תהלים ב, ד.